

WAT KAN TITUS BRANDSMA BETEKENEN VOOR ONZE TIJD?

Voordracht van Kees Waaijman in de Titus Brandsma Gedachteniskerk, 20 september 2014

Uit het rijke leven van Titus Brandsma zijn vier aandachtsvelden te destilleren:

1. zijn ijveren voor de vrede;
2. zijn liefde voor het milieu;
3. zijn inzet voor het onderwijs;
4. zijn onbuigzaam vasthouden aan gelijkwaardigheid.

De vraag die ons daarbij bezig houdt is: waar komt zijn onvermoeibare inzet uit voort?

Uit alles blijkt dat het antwoord hierop moet zijn: uit zijn Godsbesef, getoetst in zijn lijden en dood. Daarmee wordt Titus een bloedgetuige en heeft hij een onuitwisbare betekenis voor de toekomst.

Zijn ijveren voor de vrede

Wat Titus in 1931 schreef, zou nu geschreven kunnen zijn:

'Het is of de mensheid met blindheid is geslagen. Het is ons droef te moede, als wij, nog pas getuige van het wrede, dierlijk wrede schouwspel van de wereldoorlog, de volkeren zich opnieuw en vreselijker zien wapenen, alsof zij niets hebben geleerd.

Maar het is merkwaardig, hoe door alle eeuwen heen telkens vredesherauten zijn opgestaan, vredestichters en verkondigers van de boodschap van de vrede.'

Hij verwoordde niet alleen wat hij zag, hij dacht ook na over de oorzaken van de oorlog.

En die liggen dichterbij dan we denken:

'Maar dit durf ik vrij te verklaren, dat de oorlog voor een zeer groot deel is toe te schrijven aan de mentaliteit waarmee men de welvaart der volkeren trachtte te bevorderen, aan het onder tal van omstandigheden laten gelden van het machtsbeginsel. De gehele maatschappij was op strijd ingesteld, en zou men menen dat bij zulk een constellatie de felste en meest brute vorm zou kunnen worden vermeden, als de omstandigheden daartoe prikkelen? Het feit van de oorlog vatte men niet op als een bewijs dat hij niet te vermijden is, het bewijst, hoe waanzinnig de maatschappij was, hoe het tijd werd tot bezinning.'

Hij ijverde onvermoeibaar voor de vrede door de oorzaken van oorlog aan te wijzen en aan te geven hoe deze weg te nemen.

Zijn liefde voor het milieu

In 1936 sprak Titus voor de Werkgroep Dierenbescherming. Meteen in het begin al plaatst hij de bescherming van het dier in het brede kader van de natuur en de kosmos.

'Ons bestaan is vertakt met dat van miljoenen wezens, wij duizelen als wij de betrekkingen zoeken waarin wij tot de schepping staan, in afhankelijkheid; het ontkennen ervan zou van enge bekrompenheid getuigen. Wij moeten niet aan de natuur voorbijgaan, alsof zij ons niets te zeggen had.'

De woorden 'vertakt', 'betrekkingen' en 'afhankelijk' uit het citaat geven treffend aan waar Titus staat en hoe hij kijkt. Hij stelt verwondering tegenover uitbuiting en wijst een bekrompen ontkennen van het probleem van de hand als een vorm van monddood maken.

Zijn inzet voor het onderwijs

Titus' inzet voor het onderwijs blijkt meteen al bij de stichting van de eerste Carmelschool in Oss. Dit initiatief zal uitgroeien tot de Stichting Carmelcollege, met heden ten dage meer dan 30.000 leerlingen. Titus beoogde met zijn initiatief de emancipatie van de katholieken in het algemeen, maar zijn emancipatiedrang was verbonden met een persoonlijke aandacht voor iedere student in het bijzonder. Als docent ging hij op een gemoedelijke, persoonlijke manier met hen om. Dit is goed te horen in het getuigenis van Prof Dr. Christine Mohrmann. Zij herinnert zich Titus Brandsma's allereerste college.

'In plaats van afgemeten naar de katheders te lopen, zoals vrijwel al zijn collega's deden, stapte Titus op het groepje studenten af dat in de collegezaal op hem wachtte, stelde zich vriendelijk voor en zei: Zullen we maar beginnen? Bij de toenmalige verhouding tussen hoogleraar en student was dit, zelfs in het kleinschalige Nijmegen, ongehoord. Dat was professor Titus Brandsma ten voeten uit. Zijn belangstelling voor ons, studenten, beperkte zich niet tot de studie, maar strekte zich ook uit tot ieders persoonlijk wel en wee. Hij bekommerde zich zelfs om financiële problemen en hielp sommige afgestudeerden bij het vinden van een baan, wat zeker na 1929, toen ook in ons land de wereldwijde financieel-economische crisis zich steeds sterker deed voelen, van groot nut kon zijn.'

Uit deze korte beschrijving blijkt wat kenmerkend is voor Titus: hij maakt contact en staat niet op een voetstuk; hij is vriendelijk en niet afstandelijk; hij gaat uit

van 'we' en niet van 'ik' tegenover 'zij'; hij is gericht op heel de mens en niet alleen op bevordering van kennis. Kortom: zijn kijk op onderwijs wordt bepaald door een persoonlijke benadering.

Onbuigzaam vasthouden aan gelijkwaardigheid

Titus was tegen iedere vorm van discriminatie. Dit betekent voor hem concreet, dat hij een verklaard tegenstander was van: antisemitisme, dat hij in geschrift en metterdaad bestreed waar het joodse kinderen op katholieke scholen betrof, de ras-, bloed- en bodemmystiek van het fascisme als verkondiger van het recht van de sterkste.

De wortel van discriminatie is volgens Titus te vinden in (groeps)egoïsme. Dit egoïsme is typisch voor tijdgeest, waarover Titus zich verbaast.

'Wat leeft er bij velen van onze tijd een andere geest!

"Wat zal men zich druk maken om een ander?"

"Laat elk voor zichzelf zorgen."

"Het is zijn eigen schuld als hij in de wereld niet vooruitkomt, als hij geen geluk in het leven heeft."

Wij leven in een wereld waarin men zelfs de liefde veroordeelt en een zwakheid noemt die moet worden opgeruimd, waar de mens overheen moet.

"Geen liefde, maar eigen krachtsontwikkeling."

"Laat elk zo sterk mogelijk zijn, laat de zwakken ondergaan."

Man en vrouw, blank en zwart, rijk en arm, docent en student, allen zijn gelijkwaardig. Tussen hen dient geen machtsstrijd te bestaan. Het gaat om gelijkwaardigheid.

Titus veroordeelt niet, maar doet een beroep op de praktijk van het leven zelf die steeds weer het hart raakt. Ons hart is onze goddelijke zwakte die tevens onze sterkte is.

'De natuur gaat boven de leer.'

Laat de theorie de liefde verwerpen en veroordelen, haar een zwakheid noemen, de praktijk van het leven zal haar altijd weer een kracht doen zijn, die de harten van de mensen overwint en gevangenhoudt.'

Het Godsbegrip van Titus Brandsma

Zoals eerder opgemerkt: de inzet van Titus Brandsma spruit voort uit zijn Godsbegrip. Daarin zijn drie aspecten te onderscheiden die ook heden ten dage nog actueel zijn.

God is de diepste grond van ons wezen en ligt verborgen in het meest innerlijke van onze natuur. God te vinden vergt een zoektocht waarbij bijkomstige beelden moeten worden losgelaten: God 'ligt niet voor het oprapen'. Maar iedere mens is gezien door God: ziende is Hij zijnde, schiept Hij.

Wie zichzelf zo ervaart kan niet anders dan op dezelfde wijze naar 'de ander' kijken, allereerst naar de medemens, maar ook naar de natuur. Tussen 'de ander' en zichzelf ontstaat aldus een noodzakelijke wisselwerking.

God moet metterdaad worden gediend en in de dagelijkse praktijk worden verwerkelijkt. Het gaat niet zozeer om kennen, als wel om het besef van God te doorleven in de praktijk. Titus' leven dient ons daartoe als voorbeeld.

De drie aspecten: bewustwording, ervaren / kijken en doen, hangen ten nauwste samen en zijn nog steeds actueel. Ze worden in feite steeds actueler.

Wat Titus bijzonder maakt

Titus heeft zijn overtuiging doorleefd tot in de dood, met zijn leven ingestaan voor de waarden die hij beleed. Het lijden heeft hem uitgezuiverd en maakt hem tot een bloedgetuige.

Alles wat hij heeft gezegd, gedacht en gepreekt komt in de weken van zijn gevangenschap bij elkaar als in een vuur-oven en wordt gesmolten, beproefd en getest: Scheveningen, Amersfoort, Kleef, Dachau.

In Scheveningen neemt hij, in dat beroemd gedicht, zijn kruis op en zegt:

*'Al vraagt mij dat meer lijdensmoed,
Och, alle lijden is mij goed,
Omdat ik daardoor U gelijk,
En dit de weg is naar uw Rijk.*

*Ik ben gelukkig in mijn leed,
Omdat ik het geen leed meer weet,
Maar 't alleruitverkorenst lot,
Dat mij vereent met U, o God.'*

En in Amersfoort dezelfde aanvaarding:

*'Het leed kwam telkens op mij aan.
Onmogelijk om het af te weren
Met geen tranen te bezweren
'k Had het anders lang gedaan.*

*Toen ging het boven op mij staan
tot ik stil lag zonder wenen.
Dulhend, wachtend moest ik leren
en toen eerst is het heengegaan.'*

Moge de betekenis van Titus Brandsma meer en meer in ons gaan leven, zodat ook onze tijd ervan kan leven.